

4 **Intervija**

Augstskolām traucē politizēšanās

Profesionālās izglītības reformas ar uzņēmēju palīdzību Latvijā notiks ātrāk par nepieciešamo augstākās izglītības pārveidi

Tā intervijā DB pauž Baltijas Starptautiskā ekonomikas politikas studiju centra (BICEPS) direktors Alfs Vanags.

Kurā brīdī skolas gaitās būtu jābūt domāt par izglītības saistību ar darba tirgu?

Tas atkarīgs no darba un profesijas. Ja cilvēks domā kļūt par ārstu, tad izglītībai itin cieši ir jābūt saistītai ar plānoto darbu, bet, ja cilvēks grib būt menedžeris vai strādāt bankā, tam vairāk piemērota ir vispārēja izglītība.

Tehniskajā universitātē, piemēram, ir maģistra programma muitas strādniekiem, kas man šķiet divaini. Izglītībai ir jābūt gana plašai, lai to varētu izmantot dažādos darbos, un tad specifiskās prasmes un iemaņas var iemācīties jau darbā. Tāda manā ieskatā būtu norma izglītības sistēmā, kas dod cilvēkus ar prasmi rakstīt, rēķināt, domāt un analizēt. Tie ir izglītības pamata principi.

Vienvārdsakot – brīvās mākslas.
Tieši tā.

Tas bijis Eiropas izglītības pamats gadsimtiem ilgi. Kas tad ir noticis?

Īsti nesaprotu, kāpēc tas ir mainījies, bet tā tas ir noticis visur, arī Lielbritānijā, kur es dzīvoju un mācījos. Tiesa, tur šī pārmaiņa nav notikusi tik lielā mērā, tomēr ir arī tur. Kāpēc? Es nezinu. Varbūt tas ir tāpēc, ka cilvēku īpatsvars, kas apgūst augstāko izglītību, ir tik liels. Kad es studēju Anglijā 60. gados, tad 5% no manas – tā laika jaunieša – vecuma grupas gāja mācīties universitātē. Tagad šī proporcija ir 40–50%. Protams, 40% no šīs vecuma grupas nevar piedāvāt tik elitāru izglītību, kāda tā bija tolaik.

Bloomberg Businessweek bija aprakstījis tāds absurds, ka Grieķijā krīzes gados apspardzes firmas tagad darbā patur tikai maģistrus.

Pirmām kārtām tas liecina, ka tur ir ļoti liels bezdarbs, bet tad droši vien arī to, ka grieķu maģistra grāds nav tik vērtīgs.

To arī gribēju jautāt – vai tik masveidīga augstākā izglītība nedegradē tās kvalitāti?

Un kā ir ar mērķi, ka Eiropas Savienībā līdz 2020. gadam 40% iedzīvotāju vecumā no 30 līdz 34 jābūt augstākajai izglītībai?

Protams, tas degradē. Turklāt Latvijā šīs augstākās izglītības īpatsvars ir diezgan liels jau visai sen. Tas nenozīmē, ka visa augstākā izglītība ir slikta. Ja cilvēks mācās fiziku vai matemātiku, es šaubos, vai tur kaut kas sevišķi būtu mainījies un devalvējis, salīdzinot ar kādu laiku atpakaļ. Diemžēl studentu, kas mācās šos priekšmetus, ir ļoti maz. Tas, ko cilvēki mācās, ir business un visādas tādas lietas. Un es šaubos, vai tur intelektuālā kvalitāte vienmēr ir tā visaugstākā. Diez vai tas vispār varētu tā būt, ja tik masveidīgi mācās šādus priekšmetus.

Kādēļ tas notiek? Kādēļ arī no Briseles puses ir uzsvārs uz kvantitāti?

Arī to es īsti nesaprotu. Taču man šķiet, ka ES plānošana pēdējos gados ir sliktāka nekā tā kādreiz bija. Tagad viņiem ir visādi mērķi, *targets, goals*, bet maz tiek runāts par kvalitāti.

Proti, trūkst ideoloģijas vai filozofijas?

Jā. Tiek izvirzīti visādi sasniedzami mērķi, un vienīgā skaidrā jēga ir, ka tos vajag sasniegt. Un ja nesasniedz, tad jāstrādā stingrāk, lai sasniegtu.

Vārdu sakot, tehnokrātija ir modē visur.
Tā gan.

Jāatgriežas pie viduslaikiem?

Kādēļ ne? Viduslaikos tādās universitātēs kā Kembridža un Oksforda bija sistēma, ka studenti tieši maksā pasniedzējam. Ja viņiem tas nepatika, viņi nemaksāja. Tas nodrošināja kvalitāti. Tas gan ir joks, jo pie tā atgriezties ir neiespējami.

Es ar to vairāk biju domājis atgriešanos pie brīvajām mākslām kā izglītības pamata. Šķiet, ka tas ir liels deficīts. Kāpēc tas nerada piedāvājumu?

Tas ir deficīts, bet es neesmu sevišķi optimistisks, ka tas varētu drīz ko mainīt. Tas prasīs ilgu laiku, līdz esošā tendence mainīsies un cilvēki sapratis,

ka ir kļūdušies, ejot pašreizējā virzienā.

Vārdu sakot, Latvija neatbilstībā starp izglītību un pārējo dzīvi, kuras liela daļa ir tas, ko saucam par darba tirgu, nav ne ar ko unikāla?

Nē, te nav nekā unikāla. Ja nu vienīgi, ka mūsu studējošo jauniešu īpatsvars aizvien ir lielāks nekā daudzās citās valstīs.

Vizītkarte

Alfs Vanags

Dzimis Latvijā, bēgļu gaitās pēc Otrā pasaules kara ģimene emigrē uz Lielbritāniju

Izglītība: MSc Econ., London School of Economics

Pasniedzēja darbs: Queen Mary, University of London u.c.

universitātēs Kanādā, Austrālijā, Šrilankā, Ķīnā, Dānijā

90. gados LU Eirofakultātes koordinators

Kopš 2000. gada Baltijas Starptautiskā ekonomikas politikas studiju centra (Rīgā) direktors

Kā jūs to skaidrotu?

To ir grūti interpretēt. Bet viens skaidrojums noteikti ir tas, ka šeit nav tik svarīga izglītība, cik diploms, un daudzās vietās no tā ir atkarīgs atalgojums – ja ir maģistra grāds, tad alga ir lielāka. Tomēr skaidru, faktos balstītu pierādījumu, tam man nav.

Toties jums ir pierādījumi, ar kuriem esat oponentis Latvijas oficiālajai nostājai par mūsu bezdarba struktūru.

Studiju centrā izpētījām diezgan smalki, kā Latvijā mainījās bezdarbs, un ir redzams, ka lielākā ietekme uz to bija ekonomikas ciklam. Uz to norāda arī šā gada otrā ceturkšņa dati par darba meklētājiem. To īpatsvars tagad ir 11,4%, kas, salīdzinot ar pirmo ceturksni, ir par 15 tūkstošiem mazāk. Tie nav 15 tūkstoši cilvēku, kas būtu pārkvalificējušies. Nē, tā ir tendence, jo IKP pieaugums turpinās, un tā ietekme uz bezdarbu seko ar zināmu nobīdi laikā. Latvijas dilstošais bezdarbs ir ekonomikas cikla produkts, nevis 15 tūkstoši šopavasir būtu dabūjuši darbu Nodarbinātības valsts aģentūras kursos apgūto jauno kvalifikāciju dēļ.

Kāpēc valdība – arī Latvijas Banka, bet sevišķi valdība – negrib to atzīt? Jo tas nozīmētu atzīt, ka viņu politika, kurā prioritāte bija iestāšanās eirozonā, ir veicinājusi bezdarbu un pašreizējā politika neveicina tā samazināšanu.

Var jau teikt, ka nebija palicis daudz politisko rīku, ar ko darīt kaut kā citādi, nekā mazināt budžeta deficītu.

Mēs tagad labi zinām, ka Starptautiskais Valūtas fonds 2009. gadā gribēja, lai lats tiek devalvēts. Ja tas ir tabu un vienīgais mērķis ir samazināt budžeta deficītu triju gadu laikā apmēram no 10% līdz 3%, tad ekonomikas stimulēšanas instrumentu – ne monetārā, ne fiskālā – tiešām nav. Tā bija politiska izvēle, un viņi par strukturālo bezdarbu runā tāpēc, ka tas atbildību no viņiem pārliet uz bezdarbniekiem pašiem, izglītības sistēmu vai kaut ko tādu.

Nonākam pie profesionālās izglītības reformas, kuras idejiskā bāze ir uzstādījums par strukturālām nepilnībām, nevis cikliskām problēmām. Vai jūs teiktu, ka tas ir nepareizi?

Nē, tas nav nepareizi. Šāda reforma un pāreja uz mācekļības shēmu profesionālajā izglītībā ir nepieciešama, jo tā uzlabos mūsu izglītības sistēmu. Tādēļ runa ir par visu izglītības sistēmu, nevis par to, ka šāda metode pielabos izglītības neatbilstību darba tirgum. Protams, reformai būs arī šāds aspekts, bet tas nebūs galvenais. Būtiskākais ir, ka šādi mums būs labāka izglītības sistēma. Izglītības ministrija jau ziņo, ka viņiem ir vairākas diezgan lielas kompānijas, kas konceptuāli atbalsta šādu mācekļības shēmas izglītību. Man patīk tas, ka atšķirībā no pašreizējās sistēmas jauneklis tai mācekļības metodē pirmām kārtām tiešām strādā – viņš ir strādnieks tai savā firmā un tad arī iet mācīties teorijas minimumu. Pašlaik šāds jauniešs pirmām kārtām ir students un tikai iet uz praksi, kas ir pilnīgi atšķirīga filozofija.

Neatkarīgi no viedokļiem par bezdarba struktūru un valdi-

bas līdzšinējās ekonomikas politikas pareizumu šī profesionālās izglītības reforma ir laba un nepieciešama?

Piekrītu. Vēl viens labums šai pārmaiņai būs profesionālās izglītības prestiža celšana, jo tas ir ļoti zems. Citās valstīs – Vācijā, Nīderlandē, Austrijā – tas tā nav. To ir grūti pierādīt, bet var būt, ka daudzi Latvijas jaunieši mācās augstskolās, kuru kvalitāte nav sevišķi augsta, tikai tāpēc, ka sociālajām zinībām un vēl kaut kam ir prestižs, lai gan šim jauniešim dzīve būtu labāka, ja viņam būtu profesionālā izglītība. Tā kā prestiža jautājums arī ir svarīgs.

Ši varētu būt atbilde uz jūsu jautājumu par neizprotami lielo studentu skaitu Latvijā – ka tāds pats ir arī lielais vidusskolēnu skaits.

Tā gan. Un profesionālās izglītības pievilcīgums jauniešiem šeit lieti derētu. Ja vēl arī firmas vēlas šai reformai piedalīties, tad varēs kaut ko panākt. Par augstāko izglītību man atkal jāteic, ka esmu skeptisks, jo tur problēmas ir saistītas ar mācību valodu, nacionālismu un iesaistītās intereses neatbilstības uz izglītības kvalitāti.

Proti, vajadzētu ļaut studijas angļu un varbūt arī krievu valodā?

Kāpēc gan no tā baidīties – mūsdienās? Un kas tā par lietu, ka cilvēks nevar dabūt profesora vietu, ja viņam nav latviešu valodas zināšanu? Tas milzīgi ierobežo konkurenci. Jo cik daudz Eiropā ir labu zinātnieku un lektoru, kas prot latviski? Tas nozīmē, ka augstskolas var pieņemt tikai vieslektorus un viesprofesorus, bet tas nav tas labākais, kā piesaistīt spējīgus akadēmiskos kadrus. Tas pats ar doktora disertācijām. Labi, tagad ir noteikums, ka tām vajag kop-savilkumu vismaz vienā svešvalodā. Taču, ja pats darbs nav kādā starptautiskā zinātnes valodā, neviens to nelasīs. Mūsu centrs gan nav mācību iestāde, bet ikdienas darbā lietojam latviešu, angļu un krievu valodu, un tā vajadzētu būt arī augstskolās. Tiesa, es pats krieviski neprotu, bet iespējai ir jābūt, lai attiecīgajā gadījumā rīkotos, kā ir izdevīgāk.

Domājot par darba tirgu, kas pašlaik ir svarīgāk – profesionālās vai augstākās izglītības reforma?

Abas vienlaikus. Neredzu iemeslu, kāpēc tās nevarētu uzlabot abas uzreiz. Augstākās izglītības problēma ir, ka tajā reformām ir lielāka opozīcija. Profesionālās izglītības problēma ir firmu piedalīšanās mācekļības shēmā. Uzņēmējus par to ir jāpārliecina, jo viņu aizdomīgums cita starpā ir arī par to, ka viņi tagad ņems un apmācīs kādus jaunus strādniekus, bet tie pēc tam, piemēram, labākas algas dēļ aizies pie citiem. Šeit arguments ir Nīderlandes piemērs, ka darbinieki, kas firmā ienākuši mācekļības shēmas ietvaros, tur paliek ilgāk nekā tādi paši strādnieki, kas tur nav sākuši strādāt mācību laikā.

Ja man prasītu, es liktu uz to, ka biznes un profesionālā izglītība reformēsies ātrāk.
Protams, jo augstskolās tas jautājums ir politizēts.

Vai atceraties savu pirmo skolas dienu.
Nē, bet man bija cita situācija

Kad es studēju Anglijā 60. gados, tad 5% no manas – tā laika jaunieša – vecuma grupas gāja mācīties universitātē. Tagad šī proporcija ir 40–50%, vienu no, viņaprāt, aplamajām augstākās izglītības tendencēm raksturo Alfs Vanags.

FOTO – EDMUNDS BRENGIS, DIENAS BIZNESS

Viedoklis

Nevis par skaitu, bet kvalitāti

Zane Cunska,
Rīgas Ekonomikas
augstskolas docente

Latvijā tiek īstenoti centieni profesionālajā izglītībā ieviest duālās izglītības elementus, kā arī celt profesionālās izglītības prestižu, lai vairāk jauniešu izvēlētos mācīties šajās izglītības iestādēs. Vienlaikus tiek runāts par mērķiem palielināt iedzīvotāju īpatsvaru ar augstāko izglītību – ES izvirzījusi mērķi, lai 2020. gadā 40% no cilvēkiem 30–34 gadu vecuma grupā būtu augstākā izglītība. Varētu domāt, ka abi mērķi ir savstarpēji konkurējoši. Statistika liecina, ka Vācijā, kur ir ļoti labi attīstīta duālā izglītības sistēma, t.i., arodizglītība tiek apgūta, vienlaikus mācoties un strādājot konkrētos uzņēmumos, ir nedaudz zemāks īpatsvars cilvēkiem ar augstāko izglītību. Vācijā augstskolu ir beiguši 32% cilvēku 30–34 gadu vecuma grupā savukārt ES vidēji – 35,8%. Tomēr domāju, ka var virzīties uz abiem mērķiem. Ja 40% cilvēku būtu augstākā izglītība un pārējiem laba profesionālā izglītība – tā taču būtu lieliska sabiedrība! Taču diez vai šie mērķi ir sasniedzami Latvijā līdz 2020. gadam. Viens ir formālā puse, kuru vismaz attiecībā uz augstāko izglītību Latvijai nebūtu tik grūti sasniegt – jau tagad Latvijā attiecīgajā vecumā grupā 37% cilvēku ir augstākā izglītība, taču, manuprāt, lielāka problēma ir augstākās izglītības kvalitāte. Tāpēc, iespējams, darba tirgum un cilvēkiem kā darba ņēmējiem būtu labāk, ja daļa, kas izvēlas augstāko izglītību, iegūtu labu profesionālo izglītību.

– es biju Vācijā un no bēgļu ģimenes. Pirmā skolas diena bija pārvietoto personu nometnē, un tā daudz neatšķīrās no citām dienām. Pēc tam arī Anglijā es gāju dažādās skolās. Taču atceros pirmo skolas dienu vidusskolā, kad man bija 11 gadu – ārkārtīgi daudzie skolēni, salīdzinot ar pamatskolu. Troksnis bija milzīgs.

Latvijā laikam no padomju laikiem ap 1. septembri ir liela ņemšanās.

Varbūt tas ir pat no agrākiem laikiem. Komiski man Latvijā šķiet visi tie izlaidumi, kas sākas jau bērnudārzā.

Un vecāku padomes, kas nodarbojas ar visādiem «ezotēriskiem» jautājumiem.

Kad mani bērni bija jauni, viņi Anglijā gāja visai labā pamatskolā, un vecāku padomē visbiežāk apspriestais jautājums bija par tualetes papīru – vai tam skolas tualetēs ir jābūt mīkstam vai cietam. Acīmredzot tās padomes tādās ir visur. Un arī citādi mūsu problēmas Latvijā ir līdzīgas. Dažos virzienos vienīgi dziļākas.

Didzis Melķis, Signe Knipše

Viedoklis

Duālā izglītība ir tikai viens no soļiem

Vjačeslavs Dombrovskis, izglītības un zinātnes ministrs

Duālās izglītības principu ieviešana profesionālajā izglītībā ir ļoti būtisks solis, lai sagatavotu Latvijas darba tirgum nepieciešamos speciālistus. Taču tas nav vienīgais. Ir nepieciešams arī paaugstināt profesionālās izglītības prestižu. Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas (EM) sagatavotajām darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm tuvākajā nākotnē vislielākās problēmas atrast darbu būs iedzīvotājiem bez izglītības kādā no profesijām – nākotnē viņi varētu veidot pusi no kopējā bezdarbnieku skaita. EM prognozes liecina, ka būtiskākais darbaspēka pārpalikums augstākās izglītības grupā sagaidāms starp iedzīvotājiem ar izglītību humanitārās zinātnēs

un pakalpojumu nozarē. Savukārt tādās izglītības jomās kā dabaszinātnes, inženierzinātnes, matemātika, informācijas tehnoloģijas un lauksaimniecība saskarsies ar nepieciešamo speciālistu trūkumu. Šie dati ir jāņem vērā, lemjot par budžeta vietu sadalījumu augstskolām.

Vēl viens liels izaicinājums mūsu izglītības sistēmai ir radīt tādus apstākļus, kas veicinātu skolēnu interesi par eksaktajām zinībām, vēlāk izvēloties ar tām saistītas studijas un profesiju apguvi. Reģionos darba tirgus pieprasījumu veido tur strādājošie uzņēmumi. Tāpēc reģionālajām profesionālās izglītības iestādēm un augstskolām, sekojot līdzi uzņēmumu darbaspēka pieprasījumam, jāpiedāvā studentiem studiju programmu virzieni specialitātēs, kas prioritāri nepieciešami reģionam, kurā izglītības iestādes atrodas, tā nodrošinot vietējos uzņēmumus ar darbaspēku un lai reģions izvairītos no darbaspēka aizplūšanas uz citiem novadiem.

dienas **bizness** rokasgrāmatas

Tamberga
& Partneri
Advokātu birojs

Kā juridiski
pareizi
sastādīt
līgumus?

Rokasgrāmata ir
abonentizdevums
un pieejama arī
elektroniski.

<http://handbooks.lv> | 67084455

«Līgumu
rokasgrāmata» –
nopietns palīgs
ikvienam Latvijas
juristam,
komersantam vai
interesentam!

Rokasgrāmata ietverti
līgumu un bieži lietojamu
dokumentu paraugus, kā arī
juristu komentāri.

Ievērojot «Līgumu
rokasgrāmata» sniegtos
padomus, viegli izveidosiet
līgumu ar Jums piemērotiem
nosacījumiem.